

สรุปผลโครงการสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับ
บทเรียนและอุปสรรคการเข้าชื่อเสนอกฎหมายของประชาชน
และการผลักดันกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย
วันอังคารที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๔ เวลา ๑๙.๐๐ - ๑๕.๓๐ น.
ณ ห้องกัลปพฤกษ์ โรงแรมทีเค พาเลซ ถนนแจ้งวัฒนะ เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ

ด้วยคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย ได้ดำเนินการจัดโครงการสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นของภาคประชาสังคม หัวข้อ “บทเรียนและอุปสรรคการเข้าชื่อเสนอกฎหมายของประชาชนและการผลักดันกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย” เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๔ เวลา ๑๙.๐๐ - ๑๕.๓๐ น. ณ ห้องประชุมกัลปพฤกษ์ โรงแรมทีเค พาเลซ ถนนแจ้งวัฒนะ เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการนำเสนอประเด็นสาระสำคัญของร่างกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมายซึ่งมีทั้งร่างกฎหมายที่เสนอโดยคณะรัฐมนตรี ส.ส. และประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง รวมทั้งการรับฟังเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคการเข้าชื่อเสนอกฎหมายของภาคประชาสังคมในช่วงที่ผ่านมาด้วย โดย ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ธร นคร ประธานกรรมการปฏิรูปกฎหมาย ให้เกียรติเป็นประธานกล่าวเปิดการสัมมนา และนางสุนี ไชยรส รองประธานกรรมการปฏิรูปกฎหมาย เป็นผู้ดำเนินการสัมมนาในครั้งนี้

การสัมมนาในครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมสัมมนาที่เป็นผู้เสนอร่างกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมายโดยตรง ๒ ท่าน ซึ่งได้นำเสนอประเด็นสาระสำคัญของร่างกฎหมายที่เสนอต่อรัฐสภาอันมีสาระสำคัญ ดังนี้

ดร.ภูมิ มูลศิลป์ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ในฐานะผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย พ.ศ. กับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งร่วมกันเข้าชื่อจำนวน ๑๐,๕๗๑ คน ได้นำเสนอสาระสำคัญของร่างกฎหมายที่เสนอต่อรัฐสภา ดังนี้

๑. ร่างกฎหมายที่เสนอแบ่งออกเป็น ๔ เรื่องใหญ่ ได้แก่ บททั่วไป การเข้าชื่อเสนอกฎหมายโดยประชาชน คณะกรรมการการเลือกตั้ง และบทลงโทษ

๒. ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญมี ๓ ประการ

๒.๑ การเข้าชื่อเสนอกฎหมายทำได้ยากเนื่องจากต้องใช้บัตรประชาชนและสำเนาทะเบียนบ้าน

๒.๒ ค่าใช้จ่ายในการทำสำเนาเอกสาร

๒.๓ ประชาชนทั่วไปไม่มีความสามารถในการร่างกฎหมายเอง

๓. ข้อเสนอในร่างกฎหมายที่สำคัญ

๓.๑ ตัดเรื่องการใช้สำเนาบัตรประจำตัวประชาชนในการเข้าชื่อ โดยใช้เพียงหมายเลข ๑๓ หลัก โดยสอดคล้องกับการใช้สิทธิในการรักษาพยาบาลที่ใช้เพียงเลข ๑๓ หลัก

๓.๒ กำหนดระยะเวลาไว้ ๓๐ วัน สำหรับขั้นตอนการพิจารณาการตรวจสอบและการคัดค้าน

๓.๓ การเสนอร่างกฎหมายโดยประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปเป็น
กรรมาธิการ ๑ ใน ๓

๓.๔ ให้คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายให้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือใน
การยกร่างกฎหมาย รวมทั้งสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา

๓.๕ ค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการดำเนินการควรให้กองทุนพัฒนาการเมืองภาค
พลเมืองสนับสนุน

ดร.สุสติ ตามไท สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคประชาธิปัตย์ ในฐานะผู้เสนอร่าง
พระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย พ.ศ. กับคณะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
นำเสนอสาระสำคัญของร่างกฎหมายที่เสนอต่อรัฐสภา ดังนี้

๑. การแสดงเอกสารเพื่อเข้าชื่อเสนอกฎหมายนั้น ควรแสดงบัตรประจำตัว
ประชาชน

๒. กำหนดบทลงโทษสำหรับการกระทำที่มีลักษณะขู่เข็ญ หลอกลวง ปลอม ติด
สินบน เป็นต้น

นอกจากนี้ ได้แสดงข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเสนอร่างกฎหมายในประเทศไทย
โดยประชาชน กล่าวคือ เมื่อประชาชนเสนอกฎหมายก็มีสิทธิเข้าไปเป็นกรรมาธิการ ๑ ใน ๓ แต่
ในขณะที่ประเทศไทยอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านการให้ประชาชนมีสิทธิเข้าชื่อเสนอกฎหมาย องค์กร
ฝ่ายนิติบัญญัติยังมีวัฒนธรรมขององค์กรอยู่ซึ่งเป็นข้อจำกัดของประชาชน การยกมือให้ผ่าน
กฎหมายเป็นเรื่องของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน ดังนั้น กระบวนการที่
เห็นว่าคุณค่าที่สุดคือการล๊อบบี้หรืออาจเรียกว่าการหารือกับผู้แทนเพื่อทำความเข้าใจนอกรอบ
ก่อนมีการลงมติ ซึ่งกฎหมายบางประเภทเป็นเรื่องที่ใหม่และเข้าใจยาก เช่น ความเท่าเทียม ความ
เสมอภาค เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องทำความเข้าใจ

นายอักรพงษ์ เวชยานนท์ ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและพัฒนากฎหมาย สำนักงาน
คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย ได้นำเสนอความเห็นและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการปฏิรูป
กฎหมายชุดเดิมต่อร่างกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

๑. พิจารณาหลักเกณฑ์การเข้าชื่อเสนอกฎหมายและญาติแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย

๒. การแสดงตนกำหนดให้ใช้เลขประชาชน ๑๓ หลักพร้อมแบบฟอร์มตามที่กำหนด

๓. ตัดช่องทางการเข้าชื่อเสนอกฎหมายโดยคณะกรรมการการเลือกตั้งออก เน้น
ช่องทางของรัฐสภาเป็นหลัก พร้อมหลักประกันการได้รับการพิจารณาจากคณะรัฐมนตรีและ
รัฐสภา

๔. กำหนดให้สำนักทะเบียนราษฎรเป็นหน่วยงานตรวจสอบสิทธิการเลือกตั้ง พร้อม
กำหนดระยะเวลาการตรวจสอบเพื่อให้เกิดความรวดเร็ว

๕. กำหนดให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ยืนยันสิทธิ

๖. เสนอให้รัฐส่งเสริมองค์ความรู้ในการจัดทำร่างกฎหมายและประชาสัมพันธ์ร่าง
กฎหมายของประชาชน

๗. ยกเลิกบทกำหนดโทษเนื่องจากกฎหมายดังกล่าวเป็นเรื่องของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กรณีมีการกระทำผิดจะมีกฎหมายอาญาใช้บังคับได้ตามปกติ

บทเรียนและอุปสรรคการเข้าชื่อเสนอกฎหมายของประชาชน

- พระราชบัญญัติการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย พ.ศ. ๒๕๔๒ กำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ดำเนินการโดยประชาชนจำนวนหนึ่งเข้าชื่อที่ กกต. แล้วให้ กกต. ประชาสัมพันธ์ โดยที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จ กกต. จังหวัดในบางจังหวัดยังไม่เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง
- การตรวจสอบคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเข้าชื่อเสนอกฎหมายทำให้กระบวนการเสนอกฎหมายล่าช้า ซึ่งปัจจุบันมีการตัดประเด็นผู้ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งไม่มีสิทธิเสนอกฎหมายออกไปแล้ว ทำให้ไม่จำเป็นต้องตรวจสอบคุณสมบัติก็ได้
- ในบางพื้นที่ยังมีปัญหาในรายละเอียดเกี่ยวกับการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย เช่น พื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ที่การออกเสียงและการสะกดชื่อของประชาชนอาจมีปัญหาพอสมควร เนื่องจากไม่ใช่เป็นชื่อไทยและสำเนียงการออกเสียงอาจทำให้เกิดการสื่อสารและกรอกเลขบัตรประชาชนผิดเพี้ยนไปได้ ดังนั้น อย่างน้อยควรมีสำเนาบัตรประชาชน
- กระบวนการพิจารณากฎหมายของประชาชนที่เสนอต่อรัฐสภานั้น ไม่มีกระบวนการหรือบทบัญญัติที่กำหนดกรอบไว้ชัดโดยเฉพาะการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากเป็นอำนาจของรัฐสภา
- ร่างกฎหมายเกี่ยวกับการเงินเป็นกฎหมายที่ต้องส่งให้นายกรัฐมนตรีลงนามรับรอง เสียก่อนที่รัฐสภาจะพิจารณาได้ ยังมีปัญหาอยู่มากเนื่องจากร่างกฎหมายที่ประชาชนได้ร่วมกันเข้าชื่อแล้วแต่เมื่อนายกรัฐมนตรีไม่รับรองร่างกฎหมายดังกล่าวย่อมมีผลให้กฎหมายฉบับนั้นตกไป กระบวนการเข้าชื่อของประชาชนที่ร่วมกันมาอย่างยากลำบากนั้นไม่สามารถผลักดันกฎหมายได้
- กรณีมีกฎหมายภาคประชาชนเสนอต่อรัฐสภาในเรื่องเดียวกันแต่หลายฉบับ ยังมีปัญหาเรื่องการคำนวณสัดส่วนกรรมสิทธิ์ในสภาว่าจะเป็นอย่างไรมาก เนื่องจากร่างกฎหมายบางเรื่องของภาคประชาชนมีทั้งกลุ่มที่คัดค้านและเห็นด้วย เช่น ร่างกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายจากการรับบริการสาธารณสุข เป็นต้น
- การเสนอกฎหมายของประชาชนในบางเรื่องติดขัดปัญหาที่รัฐสภาไม่รับเรื่องไว้ เนื่องจากไปตีความว่าร่างกฎหมายที่ประชาชนเสนอไม่เป็นกฎหมายตามหมวด ๓ และ หมวด ๕ ของรัฐธรรมนูญ ส่งผลเป็นการจำกัดสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเสนอกฎหมาย ซึ่งในประเด็นนี้ประชาชนไม่มีสิทธิคัดค้านการตัดสินใจของฝ่ายนิติบัญญัติแต่อย่างใด สุดท้ายจำเป็นต้องนำเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของศาลปกครองเพื่อตีความ อย่างไรก็ตาม อำนาจดังกล่าวเป็นอำนาจนิติบัญญัติจึงไม่แน่ใจว่าศาลปกครองซึ่งเป็นองค์กรทางตุลาการตรวจสอบการใช้ อำนาจทางปกครองจะสามารถพิจารณาวินิจฉัยประเด็นนี้อย่างไร และในทางกลับกัน หากรัฐบาลเสนอกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งขึ้นมาโดยประชาชนเห็นว่าไม่เหมาะสมไม่ถูกต้อง ประชาชนจะมีกระบวนการคัดค้านอย่างไร ในเมื่อร่างกฎหมายที่เสนอโดยประชาชนถูกคัดค้านได้ ร่างกฎหมายของรัฐสภาควรตรวจสอบและคัดค้านได้เช่นเดียวกัน

- อุปสรรคของการระดมประชาชนเข้าชื่อเสนอกฎหมายบางกรณีเกิดจากไม่สามารถทำความเข้าใจกับภาคประชาชนได้ซึ่งมีปัจจัยสำคัญคือเวลา เช่น กลุ่มผู้ใช้แรงงานต่างคนต่างทำมาหากินไม่มีเวลามาสนใจเรื่องกฎหมาย ซึ่งกว่าจะทำความเข้าใจและระดมรายชื่อได้ก็ใช้เวลานาน

- ธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวกับการหยิบกฎหมายของประชาชนเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภานั้น คือ เมื่อมีประชาชนเสนอกฎหมายต่อรัฐสภาแล้วจะได้รับการพิจารณาต่อเมื่อคณะรัฐมนตรีมีการเสนอร่างเข้ามาประกบ ดังนั้น トラบใดที่ไม่มีร่างของคณะรัฐมนตรี ร่างของประชาชนก็จะไม่ได้รับการหยิบยกมาพิจารณาซึ่งไม่เป็นไปตามความต้องการของประชาชนที่ร่วมเข้าชื่อเสนอกฎหมาย จึงควรมีการพิจารณากฎหมายตามลำดับที่ได้วาง

- การพิจารณาร่างกฎหมายของสภาผู้แทนราษฎรนั้น มีการกำหนดวันประชุมเพื่อพิจารณากฎหมายสัปดาห์ละครั้ง ซึ่งถือว่าเป็นเวลาที่น้อยเกินไป ทำให้เมื่อถึงเวลาพิจารณากฎหมายที่ประชุมสภามักหยิบยกและเลื่อนการพิจารณาร่างกฎหมายของรัฐบาลที่ฝ่ายรัฐบาลเห็นว่าสำคัญขึ้นมาพิจารณาก่อน ทำให้กฎหมายหลายฉบับที่รอการพิจารณาถูกเลื่อนออกไปเรื่อยๆ

- กรณียุบสภาผู้แทนราษฎรส่งผลให้ร่างกฎหมายที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของรัฐสภาต้องหยุดการพิจารณาไปจนกว่ารัฐบาลชุดใหม่จะมีความเห็นทำให้ร่างกฎหมายฉบับใดได้รับการพิจารณาต่อไป ซึ่งกรณีเช่นนี้ส่งผลให้เกิดความไม่มั่นใจของประชาชนที่ร่วมกันเข้าชื่อเสนอกฎหมายว่ากฎหมายของตนที่ได้ร่วมกันเข้าชื่อจะได้รับการยืนยันให้พิจารณาต่อไปหรือไม่ และหากรัฐบาลใหม่ไม่เห็นชอบกับร่างกฎหมายของประชาชนให้รัฐสภาพิจารณาต่อไป ก็ส่งผลให้ร่างกฎหมายนั้นตกไป การเข้าชื่อเสนอกฎหมายของประชาชนที่ผ่านมาก็สูญเปล่า

- ธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวกับการพิจารณากฎหมายนั้น จะให้พิจารณาจากร่างกฎหมายที่เสนอโดยคณะรัฐมนตรีเป็นหลัก แล้วประกบด้วยกฎหมายที่เสนอโดย ส.ส. หรือประชาชน ส่งผลให้กฎหมายที่ออกมามักไม่ตรงตามความต้องการหรือตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ทั้งที่ร่างกฎหมายของประชาชนก็มีความสำคัญและสามารถใช้เป็นหลักในการพิจารณาได้

- การเข้าชื่อเสนอกฎหมายของพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้มีข้อจำกัดบางประการในเรื่องของประชาชนไม่กล้ามาลงชื่อ โดยเฉพาะในการเสนอกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการตนเองเป็นเขตปกครองพิเศษ เนื่องจากกลัวติด Blacklist ของทางการ

- รายชื่อประชาชนที่เข้าชื่อเสนอกฎหมายเป็นสิ่งสำคัญและได้มาอย่างยากลำบาก แต่เมื่อเสนอกฎหมายไปแล้วไม่ได้รับการพิจารณาหรือไม่ได้รับการรับรองเป็นผลให้กฎหมายตกไป ประชาชนที่ร่วมเข้าชื่อไม่สามารถขอรายชื่อพร้อมเอกสารหลักฐานต่างๆ กลับคืนได้ ทำให้เมื่อจะเสนอกฎหมายเดิมเข้าไปอีกหรือเสนอกฎหมายใหม่ต้องเริ่มต้นเข้าชื่อกันใหม่ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญประการหนึ่ง

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเข้าชื่อเสนอกฎหมายของประชาชน

- กรณีที่ประชาชนเสนอกฎหมายแล้วสามารถเข้าไปเป็นกรรมาธิการในสภาได้ในสัดส่วน ๑ ใน ๓ นั้น เป็นเรื่องใหม่ที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ดังนั้น ควรมีการเพิ่มบทบัญญัติไว้ในกฎหมายเข้าชื่อเสนอกฎหมายด้วย
- ช่องทางของ กกต. ยังคงเป็นช่องทางที่สำคัญเนื่องจาก กระบวนการเข้าชื่อเสนอกฎหมายจำเป็นต้องอาศัยเครือข่าย ดังนั้น หากประชาชนที่ต้องการกฎหมายแต่ไม่มีเครือข่ายที่กว้างขวาง กกต.จะเป็นช่องทางหนึ่งในการระดมเครือข่ายได้ เนื่องจาก กกต. มีหน้าที่หลักในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนด้วย
- ควรมุ่งให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและนำเข้าสู่การพิจารณาของสภาเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้เสนอกฎหมาย
- ควรมีการกำหนดระยะเวลาในการพิจารณาของฝ่ายนิติบัญญัติในการพิจารณาร่างกฎหมายของภาคประชาชน
- ควรมีกระบวนการอธิบายหรือให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับกฎหมายที่จะดำเนินการเข้าชื่อเพื่อเสนอกฎหมาย
- ควรมีบทกำหนดโทษต่อฝ่ายการเมืองกรณีประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ดำเนินการตามกระบวนการของรัฐธรรมนูญแล้วฝ่ายการเมืองไม่สามารถผลักดันให้ลุล่วงได้
- กรณีร่างกฎหมายเกี่ยวกับการเงินที่ต้องส่งให้นายกรัฐมนตรีรับรองก่อนนั้น หากเกิดกรณีที่ประชาชนร่วมกันเข้าชื่อเสนอไปแล้วนายกรัฐมนตรีไม่รับรอง ควรกำหนดให้มีการให้เหตุผลที่ไม่รับรองร่างกฎหมายของประชาชนด้วย
- การสนับสนุนการดำเนินการร่างกฎหมายและเข้าชื่อเสนอกฎหมายของประชาชนเห็นว่าควรให้คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายเป็นหน่วยงานหลักในการสนับสนุนจะเหมาะสมที่สุด ทั้งในเรื่องความเป็นกลาง ความเป็นอิสระ และสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ
- เสนอให้ร่างกฎหมายของภาคประชาชนที่ตกไปในรัฐบาลก่อนด้วยเหตุที่นายกรัฐมนตรีไม่รับรอง สามารถหยิบยกขึ้นเสนอต่อรัฐบาลชุดใหม่ได้เนื่องจากรัฐบาลชุดใหม่อาจสนับสนุนกฎหมายภาคประชาชนโดยที่ประชาชนไม่ต้องไปดำเนินการกระบวนการเข้าชื่อกันใหม่
- กระบวนการตรวจสอบคุณสมบัติของประชาชนที่เข้าชื่อเสนอกฎหมาย เมื่อมีผู้ขาดคุณสมบัติมากเป็นเหตุให้ไม่ครบตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด ควรดำเนินการแจ้งตั้งเรื่องเพื่อให้มีการดำเนินการเข้าชื่อเพิ่มเติมโดยไม่ควรปล่อยให้ร่างกฎหมายนั้นตกไป
- เสนอให้มีกระบวนการติดตามการพิจารณาร่างกฎหมายที่เสนอโดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเมื่อได้เสนอร่างกฎหมายไปยังรัฐสภาแล้ว
- ควรปรับแก้ไขกฎหมายว่าให้ร่างกฎหมายที่ประชาชนเข้าชื่อเสนอได้รับการพิจารณาต่อ ไม่ตกไปแม้จะมีการยุบสภา เนื่องจากกระบวนการเสนอกฎหมายของประชาชนแต่ ละฉบับดำเนินการมาด้วยความยากลำบาก

- ธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวกับการพิจารณากฎหมายนั้น จะให้พิจารณาจากร่างกฎหมายที่เสนอโดยคณะรัฐมนตรีเป็นหลัก แล้วประกบด้วยกฎหมายที่เสนอโดย ส.ส. หรือประชาชน ส่งผลให้กฎหมายที่ออกมาไม่ตรงตามความต้องการหรือตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ทั้งที่ร่างกฎหมายของประชาชนก็มีความสำคัญและสามารถใช้เป็นหลักในการพิจารณาได้
- เนื่องจากปัจจัยสำคัญที่ทำให้กฎหมายใดจะได้รับการหยิบยกมาพิจารณาก่อนหรือหลังนั้น วิปของฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านจะมีบทบาทสำคัญในการกำหนด ดังนั้น เห็นควรเสนอให้มีวิปฝ่ายประชาชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพิจารณากฎหมายของสภา โดยเฉพาะกรณีมีกฎหมายของประชาชนเสนอไปยังรัฐสภา
- ควรกำหนดหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนอกเหนือไปจากการมีสิทธิเสนอกฎหมายแล้ว คือ ต้องสนับสนุนร่างกฎหมายของประชาชนด้วย จึงจะเป็นการสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง
- เอกสารประกอบการเข้าชื่อเสนอกฎหมายยังมีความคิดเห็นที่หลากหลาย เช่น เห็นควรให้มีสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนมาแสดง แสดงเฉพาะเลขบัตรประจำตัวประชาชน ๑๓ หลัก หรือใช้สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามมีความเห็นตรงกันคือ การเข้าชื่อเสนอกฎหมายต้องทำได้ง่าย โดยหน่วยงานภาครัฐต้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง ส่วนการแสดงสำเนาทะเบียนบ้านนั้นเป็นว่าไม่จำเป็นเนื่องจากเป็นภาระของประชาชนเกินสมควร
- เสนอให้มีการระดมความเห็นในลักษณะของการแปรญัตติร่างกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย โดยมีคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้ได้ร่างกฎหมายที่ตรงตามเจตนารมณ์และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย หรือเรียกว่าร่างบูรณาการก็ได้ และเมื่อมีการตั้งคณะกรรมการในสภาเพื่อพิจารณากฎหมายฉบับนี้ก็ให้ส่งตัวแทนเข้าไปเป็นกรรมาธิการโดยนำร่างบูรณาการนี้ไปเสนอต่อคณะกรรมการทั้งในสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา

นิตินันท์ : สรุปร

๑๒ ก.ย. ๒๕๕๔